

Àngela Bosch

Escenògrafa

COMENTARIS D'ESPAYS APLICATS A LA REFLEXIÓ SOBRE L'ESPAI TEATRAL

35.4 Estem quedant fatal

Els *comentaris d'espai* són impressions i reflexions sobre els espais en què em trobo quotidianament i que enregistro en àudio, transcripció i relaciono amb imatges, amb dibuixos i amb gràfics. Aquesta pràctica, ja convertida en hàbit, sorgeix de la necessitat d'investigar sobre el llenguatge espacial, de la necessitat de

posar en paraules, d'objectivar d'alguna manera, les sensacions i les emocions que em provoca l'espai en el qual em trobo. La pretensió no és generar veritats «científiques», sinó fer-nos ser conscients, mitjançant la paraula, de les sensacions, relacions i pensaments que ens transmet l'espai en la seva immediatesa. Es tracta de fer comentaris d'espais amb la mateixa funció d'anàlisi que tenen els comentaris de text.

Els cossos automatitzem els nostres comportaments, fins que en deixem de ser conscients. Recollir el sentiment i el comportament corporal automatitzat és aportar coneixement i racionalitat a l'espai. En el dia a dia, i habitualment, cap de nosaltres no té la necessitat de posar paraules a l'espai per tal de viure'l, relacionar-nos-hi i ser element que el configura.

A un pensament sobre l'espai a partir, únicament, d'un pensament plàstic i mental li mancarà el coneixement que en té el propi cos. El problema no és mental, és senti/mental. És tenir en compte el coneixement bàsic, que té cada cos, sobre

l'espai que configuren els cossos i les seves relacions.

Vull recollir aquest tipus de pensament. El pensament d'una matèria que és un cos humà. Un cos que es relaciona amb els altres cossos. Un espai de relacions entre cossos.

En aquest article els comentaris d'espais s'apliquen a l'espai teatral creat per a l'obra *35.4 Estem quedant fatal*, que es va estrenar al teatre Tantarantana de Barcelona la primavera del 2006. L'autora de l'obra és la Gemma Rodríguez, la directora de l'espectacle l'Ana Silvestre, i l'escenògrafa, i autora d'aquest article, l'Àngela Bosch.

La història d'aquesta obra ens situa a l'interior de les oficines d'una multinacional imaginada; els directius de la filial espanyola es preparen per a una nova jornada laboral marcada per la incertesa i la precarietat dels seus llocs privilegiats de treball.

L'espai de l'obra *35.4...* es desenvolupa dins un ordre boig, accelerat i frenètic, pautat pel batec d'un rellot-

ge, que no pot aturar-se a mirar el seu propi caos. És un espai ple de caixes, una quadrícula absurda, un laberint que juga a lluir-se i a camuflar-se en els seus propis murs. Un espai que s'elabora com a un continu moviment interactiu entre actors i arquitectura escenogràfica.

Us proposo, en aquest petit treball, relacionar les qüestions espacials i escèniques, bàsiques en el muntatge de *35.4...* i comunes a molts altres muntatges teatrals, amb comentaris d'espais i amb imatges gràfiques i fotogràfiques:

EL TEMA

- El poder construeix escenaris, reparteix papers i afavoreix o fa impossible un tipus o altre de relacions i de contactes entre cossos dins dels espais públics i privats.

- L'activitat econòmica i el tipus de producció canvien l'arquitectura i l'espai, i amb ells la mentalitat. En canviar el discurs dels moviments i recorreguts possibles, es canvia la visió diària del món.

EL TEMPS

- En general, les hores i els minuts són l'estructura de les nostres accions, per tant el rellotge passa a tenir més importància que nosaltres mateixos.

- Dies i hores... un temps predefinit i marcat, ajustat a altres paràmetres diferents al cos humà.

- El calendari ens permet viure a l'espera dels esdeveniments desitjats. És una estructura rítmica que suma, resta, divideix i multiplica infinitament. Obvia els límits. Crea la ficció de dominar, de poder controlar, de parar el temps.

EL TEATRE

Ens hem de plantejar d'entrada les característiques del teatre. La sala del teatre Tantarantana és molt llarga, estreta i, com tots els teatres, fosca, amb força elements que distreuen la mirada. Caldrà canviar els paràmetres: potenciar les horitzontals per guanyar amplitud, els colors clars per guanyar lluminositat, la

simplicitat i les formes netes per guanyar en claredat. Però, en realitat, el que busca aquest espai escènic és una racionalitat que resulti ridícula, absurda...

LA CAIXA

- La caixa tanca, guarda. la caixa encaixa, ordena, emmarca, crea un dipòsit que enquadra, empaqueta, apila, multiplica, reproduïx, repeteix, mesura. Amb la seva regularitat facilita el càlcul visual, espacial i econòmic... La caixa es transforma en cos, en casa, en ciutat.

- Els pares porten els nens al zoo per veure animals engabiats.

- En aquest moment construïm cases, cubs emmagatzemables, comp-

tabilitzables, fruit d'un somni d'expansió sense límit, d'una època científica i numèrica fasciada per la producció. Fasciada per la —de moment— il·limitada multiplicació de coses, de cases.

- Les cases s'agrupen en edificis que construeixen muralles, que construeixen carrers, places, centres que seran llocs de reunió, de distribució. Formaran eixos on es construiran elements, cossos, arquitectures que amb el pas del temps es convertiran en significatius, coneguts perquè se'ls donarà un nom, i en ells, i al seu costat, passaran històries, històries de la gent, i es convertiran en la imatge d'aquest lloc i quedaran gravats en la memòria de les persones, dels habitants d'aquests llocs. Les seves vides i la seva memòria hi quedaran lligades. Així es van construir els llocs dins la ciutat, adjudicant sentit emocional a la ciutat. Les nostres vides van unides a aquests llocs.

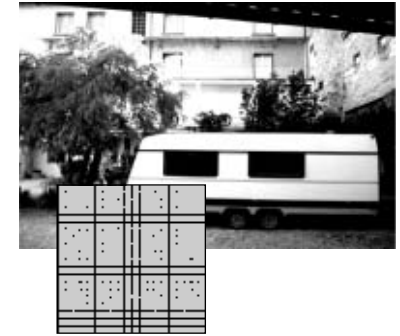
- Cadascú coneix una ciutat diferent i camina a través dels seus trajectes afectius. La nostra ciutat són els nos-

tres desplaçaments, els camins dibuixats i les portes que s'hi obren. Les cases amb les portes tancades no existeixen com a tal, sinó com a murs de contenció.

- Construïm una ciutat del no-res, a la nostra imatge i semblança. La ciutat s'ha d'edificar. La ciutat dibuixa les nostres ambicions, els nostres somnis. Reflecteix els nostres valors.

- La pavimentació en quadrícula regularitza, uniformitza. ordena i fa entenedor l'espai a primera vista. Aquesta regularitat fa previsible i elimina a priori els racons amagats, els dubtes, les pors, el que és diferent i potser perillós. La seva divisió o multiplicació no té fi. Es pot dividir infinitament, eternament per si mateixa. Recull la paradoxa de poder encabir en un cos, en una mateixa forma, el que és finit i el que és infinit.

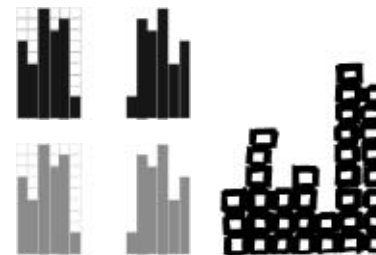
- Un tractament igual i uniforme uniformitza des del poder de l'Estat i des del poder de les empreses. Pavimenta arxius, nínxols, departaments, apartaments, persones. Les formes tancades divideixen i separen.

- La pavimentació i parcel·lació en cubs i més cubs que es converteixen en tota mena de locals, apartaments, cases, hotels. Encavalcats per la pavimentació publicitària, urbanística, automobilística, de parcs i de jardins...

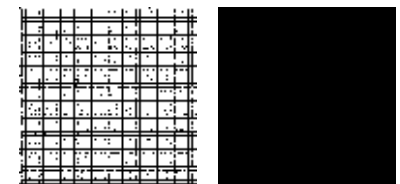
La pavimentació crea una pauta regular i comprensible. Arriba amb diàfana claredat i joia al consumidor i usuari.

- Les ciutats llueixen com a magatzems d'edificis i de cases.

LA CAIXA NEGRA DEL TEATRE ÉS UN FONTS

- Un fons és un infinit, un element global que engloba qualsevol realitat, totes les realitats possibles. Dins un fons hi és tot, un fons ho conté tot. És un universal que té tots els particulars. No hi ha individualitat sinó repetició, no hi ha diferència ni forma. Un fons es transforma en un mirall que s'omple d'aquell que el mira. Allò oposat a un punt és un fons i un fons és a la vegada un punt enormement inabastable.

- Un punt que, per la seva grandària, es transforma en superfície. Un fons és un paper en blanc, una tela, un cel. Un univers infinit on tenen cabuda infinites articulacions internes. En un fons, la identitat, la individualitat i la independència dels cossos es transformen en indeterminació, en uniformitat. Els fons es creen per repetició d'elements similars.

LA CAIXA NEGRA ÉS UN MARC

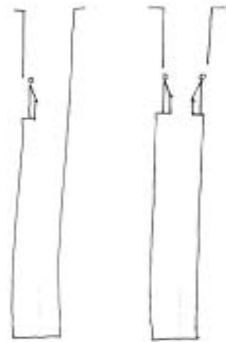
- Un fons en arquitectura, en pintura, en teatre està delimitat per un marc. L'escenografia és un marc per a l'acció teatral. La geografia, l'urbanisme i l'arquitectura són marcs per a les accions dels homes. Un cos és un marc funcional. La quadrícula (un marc de marcs) permet la reproducció i el càlcul de la matèria, de l'energia, del temps, de l'espai fins a l'infinit... Permet la clonació, la multiplicació, la divisió. Ens posa en contacte amb el que és etern.

- La ficció del càlcul falseja els límits de la realitat. Crea un espai, un escenari d'exactituds on tot sembla mesurable. La seva divisió o multi-

plicació no té fi. En la seva multiplicació i divisió es perd la visualització de la seva estructura, de la profunditat. Es transforma en un espai delimitat únicament pel seu marc. La quadrícula permet esborrar la visualització de la profunditat, de la fuga.

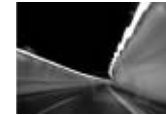
EL MUR ELIMINA LA FUGA

- El meu carrer, com que té una paret al davant, no es reflecteix als balcons i finestres dels veïns del davant. El mur no ens permet veure l'altra banda, ens limita la percepció i, sense ella, l'apropiació. Un carrer són dues cares, una enfront de l'altra, creant una simetria.

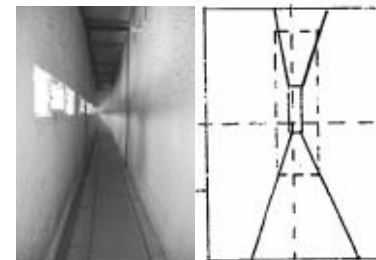

- Es dibuixen *graffitis* per foradar parets.

LA FUGA COMUNICA AMB EL FONS, AMB L'HORIZZÓ

- Fugar, fugir, crear profunditats en contraposició a teixir, pavimentar, estendre's o crear superfícies, murs. El nostre ull situa els cossos en una profunditat que fuga. La nostra mirada s'estructura en un triangle que fuga. Un fons, un teixit, un mur elimina la fuga. La fuga penetra l'espai...

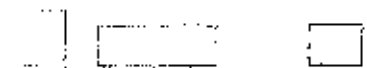

Amb els murs elimino la fuga. Elimino la profunditat. Amb el mur horitzontal eixampro. Dirigeixo les direccions cap als laterals.

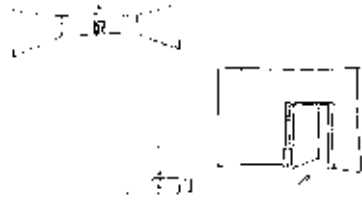
L'esbós recull la idea, la sensació de laberint que em transmet a mi tota aquesta organització espacial i temporal de l'obra. Construeixo un «aparell» de passadissos que permet un continu infinit de camins, de divisions, per donar-hi tombs i tombs infinitament. Un laberint impecable. Un laberint que ens porta de porta en porta, de despatx en despatx...

QUÈ PUC DIR DELS MURS HORIZONTALS O VERTICALS?

- Les fotos panoràmiques són més tranquil·litzadores, tenen més superfície per descansar i per tant són més estables, més harmonioses. Així doncs, remarcar l'horitzontal sembla que dona estabilitat.

• La suma d'elements iguals parlen d'allò que és comunitari. De la igualtat enfront de la verticalitat monolítica d'esglésies i mesquites, monuments que ens parlen de l'únic, d'allò que és superior.

QUÈ PUC DIR EN RELACIÓ AMB EL MUR? I EN RELACIÓ AMB LA PORTA?

• Els murs són frontera, límit, connecten, aïllen. Permeten o impossibiliten intercanvis i relacions, accions i moviments. Determinen emplaçaments i desplaçaments.

- És un mur? Una obertura? Un porus de la pell?
- La porta trenca el mur, divideix, agrupa, estableix relacions.
- Existeix un desig de posar portes, de tancar, de posseir, de dividir, de separar, d'acotar...
- La porta canvia el recorregut, la percepció en el temps, les expectatives, el trajecte.
- El mur inclou el seu interior i exclou el seu exterior.

MURS I PORTES MARQUEN TRAJECTES I EMPLAÇAMENTS

- El carrer, el camí, el passadís... obren una via. Canalitzen la circulació, els trajectes. En les cruïlles es faran possibles nous canvis i distribucions.

• Els passadissos de l'ambulatori, els bronquíols de la fulla, la circulació de la sang i els nostres carrers distribueixen la gent que els transita. Les ramificacions permeten accedir a punts de l'espai amb l'objectiu i la funció de captar i intercanviar tota mena de matèria, energia i informació¹ entre els punts d'una mateixa xarxa de connexions.

- Transitem en una xarxa de connexions que ens situa, canalitza i dirigeix.

Els comentaris d'espais tenen la funció d'exterioritzar el coneixement que té el propi cos sobre l'espai que configura en relació amb els altres cossos. Els espais exterioritzats amb paraules són físics, mentals i senti/mentals, transferibles a dibuixos i a estructures.

Joan Font

Director de Comediants

(PAUSA.): COM INFLUEIX LA DEFINICIÓ DE L'ESPAI EN ELS PROCESSOS DE CREACIÓ O COM ELS DETERMINA?

Comediants és un grup atípic i molt particular. Fem un tipus de teatre on l'espai en molts moments de la nostra història ho ha determinat tot. Hem fet espectacles tant en espais oberts (urbans, rústics i naturals, edificis emblemàtics, rius, llacs, carrers, places, parcs, i cadascun d'ells amb les seves pròpies emocions) com tancats (teatres, pavellons, salons històrics, envelats, restaurants, audi-

¹ WAGENSBERG, Jorge. *Mundo Científico*, 1999